

ОХОРОНЮВАНІ ПРИРОДНІ ТЕРИТОРІЇ

РОСЛИННИЙ ПОКРИВ ПЕРСПЕКТИВНИХ ДЛЯ ЗАПОВІДАННЯ ЛУЧНО-СТЕПОВИХ ДІЛЯНОК КИЇВСЬКОГО ПЛАТО

В.І. Мельник, В.В. Гриценко, М.І. Парубок

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України,
Уманський державний аграрний університет

В теперішній час ділянки лучних степів на Київському плато збереглись переважно на крутих схилах ярів, балок, городищ, що не придатні для господарського використання, та на заповідних територіях. Відсутність даних про стан рослинного покриву перспективних для заповідання лучно-степових ділянок на Київському плато є перешкодою в справі організації їх охорони.

В 2001–2005 рр. нами проведено вивчення рослинного покриву трьох перспективних для заповідання лучно-степових ділянок Київського плато: 1) на північно-східній околиці с. Центральне (землі Миронівського інституту пшениці ім. В.М. Ремесла) Миронівського р-ну Київської області; 2) між с. Андріївка та с. Центральне Миронівського р-ну Київської області; 3) городища “Городок” в околицях с. Старі Безрадиці Обухівського р-ну Київської області. Нами вивчено флористичний склад, охарактеризовано рослинність, наведено види рослин, які є рідкісними і потребують охорони в регіоні, досліджено стан популяцій видів, занесених до Червоної книги України (1996). Латинські назви видів рослин наводимо за С.Л. Мосякіним, М.М. Федорончуком (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999), в дужках – синоніміку за визначником вищих рослин України (Определитель..., 1987). Список родин подаємо за останнім варіантом системи А.Л. Тахтаджяна (1987).

Київське плато орографічно представляє собою підняття на Правобережжі Дніпра в північній частині Лісостепової зони. За фізико-географічним районуванням України Київське плато займає центральні райони Київської адміністративної області і північну частину Черкаської області (Порывкина, 1968).

За геоботанічним районуванням України досліджені нами території відносяться до Старокостянтинівсько-Білоцерківського (Правобережного західно-північного) геоботанічного округу (Європейсько-Сибірська Лісостепова область, Східноєвропейська провінція, Подільсько-Середньопридніпровська підпровінція) (Білик, 1977).

Київське плато є територією високої сільськогосподарської освоєності. Орні землі складають 76,5% території, ліси – 4,5%, лучні степи – менш ніж 1% (Киевское..., 1988). На досліджених нами лучно-степових ділянках значна крутизна схилів перешкоджає господарському використанню територій і обмежує випас худоби. В зв’язку з цим тут зберігся рослинний покрив лучних степів з рядом рідкісних видів рослин.

Відомості про рослинний покрив досліджених нами лучно-степових ділянок Київського плато практично

відсутні. Як перспективну для заповідання було відмічено ділянку поряд Миронівського інституту пшениці, де М.М. Бортняк та В.М. Любченко виявили мигдаль низький (Яценко, 1993). В.С. Борейко зі співавторами (1997) також вказує на необхідність заповідання цієї ділянки з рідкісними степовими рослинами. В іншій праці В.С. Борейко зі співавторами (1998) відмічає необхідність заповідання городища “Городок”, на схилах якого добре збереглась ділянка лучного степу.

За результатами наших експедиційних досліджень подаємо характеристики трьох перспективних для заповідання лучно-степових ділянок Київського плато. Флористичний склад та проективне покриття видів лучно-степових угруповань наводимо в таблиці, яка є актуальною і необхідною для проведення подальших моніторингових досліджень рослинного покриву цих ділянок.

Фрагмент первинного лучного степу площею більше 10 га, який відзначається значним флористичним і фітоценотичним різноманіттям і може вважатись еталонним, зберігся на крутих (30–50°) південних та південно-західних схилах балки, яка знаходиться за 1,5 км на північний схід від села Центральне в Миронівському районі Київської області.

Лучні степи представлені угрупованнями формацій *Amygdaleta nanae*, *Festuceta valesiaca*, *Poeta angustifoliae*, *Stipeta pennatae*. По нижніх частинах схилів поширені кореневищно-злакові угруповання формації *Elytrigietea repentis*, які формують більш мезофітні, перехідні до лук фітоценози.

Угруповання формації *Festuceta valesiaca* займають верхні та середні частини схилів. На 100 м² нараховується 25–35 видів рослин. Травостій з трьома під’ярусами, його загальне проективне покриття – 70–80%. Перший під’ярус формують *Elytrigia intermedia* (Host.) Nevski (до 15%), *Elytrigia repens* (L.) Nevski (до 15%), *Salvia pratensis* L. (до 15%), *Stipa pennata* L. (до 15%). Основу другого під’ярусу складає *Festuca valesiaca* Gaud. (40–50%) з участю *Poa angustifolia* L. (до 20%), *Adonis vernalis* L. (5%), *Securigera varia* (L.) Lassen (*Coronilla varia* L.) (до 5%), *Trifolium montanum* L. (5%) та інших видів. Третій під’ярус сформований *Fragaria viridis* Duch., *Carex humilis* Leys. Виділяються асоціації: *Festucetum (valesiaca) elytrigosum (intermediae)*, *F.v. elytrigosum (repentis)*, *F.v. poosum (angustifoliae)*, *F.v. salviosum (pratensis)*, *F.v. stiposum (pennatae)*.

Угруповання формації *Poeta angustifoliae* трапляються частіше в середній частині схилів. На 100 м²

налічується 25–30 видів рослин. В кущовому ярусі відмічені *Chmaecytisus austriacus* (L.) Link (до 10%) та *Ch. ruthenicus* (Fisch. ex Woloszcz.) Klásková (до 10%). Проективне покриття травостою – 80–90%. В першому під'ярусі відмічені *Elytrigia repens* (до 20%), *Salvia pratensis* (5–20%), *Stipa pennata* (до 15%). Основу другого під'ярусу складає *Poa angustifolia* (45–55%) з участю *Festuca valesiaca* (до 20%) та видів різнотрав'я. Третій під'ярус сформований слабо. Виділяються асоціації: *Poetum (angustifoliae) elytrigosum (repentis)*, *P.a. festucosum (valesiacaе)*, *P.a. salviosum (pratensis)*, *P.a. stiposum (pennatae)*.

Угрупування формації *Stipeta pennatae* приурочені до верхньої частини схилів південно-західної експозиції. На 100 м² нараховується 25–38 видів рослин. З кущів трапляються *Chmaecytisus austriacus* та *Ch. ruthenicus*. Травостій з трьома під'ярусами, його проективне покриття складає 85–90%. Перший під'ярус утворений *Stipa pennata* (до 45%) з участю *Salvia pratensis* (до 25%), *S. nutans* L. (до 5%). Другий під'ярус добре сформований, представлений *Poa angustifolia* (до 15%) та видами різнотрав'я: *Adonis vernalis* L. (до 5%), *Trifolium montanum* (до 5%), *Trifolium alpestre* L., *Stachys recta* L. та іншими. Третій під'ярус утворений *Carex humilis*, *Fragaria viridis*, *Thymus marschallianus* Willd. Виділяються асоціації: *Stipetum (pennatae) poosum (angustifoliae)*, *S.p. salviosum (pratensis)*.

Угрупування формації *Amygdaleta nanae* приурочене до середньої та нижньої частини схилу й займає площу близько 200 м². Загальне проективне покриття складає 95–100%. Кущовий ярус сформований *Amygdalus nana* L. (до 80%) з вкрапленнями *Cerasus fruticosa* Pall. та *Chmaecytisus austriacus*. У травостої відмічені: *Elytrigia repens* (5–15%), *Eryngium campestre* L. (до 5%), *Poa angustifolia* (5%), *Thalictrum minus* L., *Stachys recta*, *Fragaria viridis*. Виділяється асоціація *Amygdaletum (nanae) elytrigosum (repentis)*.

Таким чином, лучно-степова рослинність цієї балки представлена 4 формаціями та 12 асоціаціями. Угрупування формацій *Amygdaleta nanae* та *Stipeta pennatae* внесені до Зеленої книги Української РСР (1987) і потребують охорони.

У флористичному складі лучно-степових угруповань ми нарахували 252 види вищих судинних рослин, які відносяться до 161 роду та 38 родин (див. табл.).

На схилах балки нами виявлено 17 рідкісних для Київського плато видів рослин. З них один вид – *Astragalus dasyanthus* Pall., внесений до Червоного списку МСОП (Мосякін, 1999) та до Європейського Червоного списку (European, 1991). *Adonis vernalis* L. внесений до Додатку II “Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення” (CITES). Шість видів – *Astragalus dasyanthus*, *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam, *Fritillaria ruthenica* Wikstr., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. (*P. nigricans* Storck), *Stipa capillata* L., *Stipa pennata*, внесені до Червоної книги України (1996). Рідкісними видами рослин для Київського плато є *Amygdalus nana*, *Anemone sylvestris* L., *Carex humilis*, *Cerasus fruticosa*, *Clematis integrifolia* L., *Eremogone micradenia* (P. Smirn.)

Ikonn., *Iris hungarica* Waldst. et Kit., *Lathyrus pannonicus* (Jacq.) Carcke, *Ranunculus illyricus* L., *Salvia nutans*. В літературі для даної території раніше наводився лише *Amygdalus nana* (Яценко, 1993).

Популяція *Astragalus dasyanthus* є малочисельною, з низькою щільністю особин. Спектр онтогенетичних станів – неповночленний, правосторонній. Переважають генеративні особини. Популяція здатна до самопідтримання.

Популяція *Crocus reticulatus* займає площу близько 8 га і налічує більше 300 000 особин. Середня щільність – 4 особини на 1 м². Спектр онтогенетичних станів – повночленний. Переважають генеративні особини. Популяція стійка, гомеостатична (Гриценко, 2004).

Популяція *Fritillaria ruthenica* знаходиться в екотоні між ліською та лучно-степовою рослинністю. Площа популяції близько 300 м². Середня щільність – 0,75 особин на 1 м². Спектр онтогенетичних станів повночленний. Переважають генеративні особини. Популяція стійка гомеостатична.

Популяція *Pulsatilla pratensis* (*P. nigricans*) – малочисельна. Просторове розміщення особин поодинокі. Щільність коливається від 1 особини на 10 м² до 1 особини на 100 м². Спектр онтогенетичних станів – повночленний. Переважають генеративні особини. Популяція стійка, гомеостатична (Гриценко, 2005).

Популяції *Stipa capillata* та *Stipa pennata* численні, спектри онтогенетичних станів повночленні правосторонні. Популяції стійкі, гомеостатичні.

Лучно-степові угруповання між селами Андріївка та Центральне в Миронівському районі Київської області приурочені до верхніх і середніх частин схилів балки різних експозицій. Вони займають площу близько 10 га й представлені переважно угрупованнями формації *Festuceta valesiacaе*. Нижні частини схилів займають угруповання формації *Elytrigieta repentis*, місцями відмічено значний відсоток *Equisetum arvense* L. (до 20%).

В угрупованнях формації *Festuceta valesiacaе* на 100 м² нараховується 25–30 видів рослин. З кущів трапляються *Chmaecytisus austriacus* (до 10%) та *Ch. ruthenicus* (до 10%). Травостій з трьома під'ярусами, його загальне проективне покриття – 60–80%. В першому під'ярусі відмічені *Botriochloa ischaemum* (L.) Keng (до 15%), *Salvia pratensis* (до 20%), *Elytrigia intermedia* (до 10%), *E. repens* (до 10%). Другий під'ярус утворений *Festuca valesiaca* (40–60%) з участю *Poa angustifolia* (до 10%) та видами різнотрав'я: *Anthyllis macrocephala* Wend. (до 5%), *Gypsophilla paniculata* L. (до 5%), *Securigera varia (Coronilla varia)* (до 5%), *Trifolium alpestre* (до 5%). В третьому під'ярусі відмічені *Fragaria viridis* (до 15%) та *Thymus marschallianus* (до 15%). Виділяються асоціації: *Festucetum (valesiacaе) botriochloosum (ischaemi)*, *F.v. fragariosum (viridis)*, *F.v. salviosum (pratensis)*, *F.v. thymosum (marschalliani)*.

У флористичному складі лучно-степових угруповань нами було налічено 227 видів вищих судинних рослин, які відносяться до 149 родів та 40 родин (див. табл.).

Флористичний склад та проективне покриття видів лучно-степових угруповань на перспективних для заповідання ділянках Київського плато (1 – околиці с. Центральне, 2 – між селами Андріївка та Центральне, 3 – околиці с. Старі Безрадиці)

Родина, вид	Місцезнаходження			Родина, вид	Місцезнаходження		
	1	2	3		1	2	3
Equisetaceae				<i>S. officinale</i> (L.) Scop	-	+	-
<i>Equisetum arvense</i> L.	-	+20%	-	<i>Thlaspi arvense</i> L.	-	+	-
Ranunculaceae				Malvaceae			
<i>Adonis vernalis</i> L.	+5%	-	-	<i>Lavatera thuringiaca</i> L.	+	+	+
<i>Anemone sylvestris</i> L.	+	-	-	<i>Malva pumila</i> Smith	+	+	-
<i>Clematis integrifolia</i> L.	+	-	-	Urticaceae			
<i>Consolida regalis</i> S. F. Gray	-	+	-	<i>Urtica dioica</i> L.	+	+	+
<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill.				Euphorbiaceae			
(<i>P. nigricans</i> Storck)	+	-	-	<i>Euphorbia cyparissias</i> L.	+	+	+
<i>Ranunculus auricomus</i> L.	+	-	-	<i>E. seguieriana</i> Neck.	-	+	-
<i>R. illyricus</i> L.	+	-	-	<i>E. semivillosa</i> Prokh.	+	-	-
<i>R. polyanthemos</i> L.	+	+	+	<i>E. virgata</i> Waldst. et Kit. (<i>E. virgultosa</i> Klok.)	+	+	+
<i>Thalictrum minus</i> L.	+	+	+	Crassulaceae			
Fumariaceae				<i>Hylotelephium polonicum</i>			
<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv.	+	+	+	(Blocki) Holub (<i>Sedum</i>			
Caryophyllaceae				<i>ruprechtii</i> (Jalas) Omelcz.)	+	+	-
<i>Arenaria uralensis</i> Pall. ex Spreng.	+	+	-	<i>Sedum acre</i> L.	-	+	-
<i>Cerastium holosteoides</i> Fr.	+	+	+	Rosaceae			
<i>Dianthus armeria</i> L.	+	+	+	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	+	+	+
<i>D. deltoides</i> L.	+	+	-	<i>Amygdalus nana</i> L.	+80%	-	-
<i>Eremonge micradenia</i> (P. Smirn.)				<i>Cerasus fruticosa</i> (Pall.) Woron.	+	-	-
Ikonn.	+	-	-	<i>Crataegus curvisepala</i> Lindm.	+	-	-
<i>Gypsophilla paniculata</i> L.	+	+5%	+	<i>C. pseudokyrstostyla</i> Klok.	+	-	-
<i>Melandrium album</i> (Mill.) Garcke.	+	+	+	<i>Filipendula vulgaris</i> Moench.	+	+	+
<i>Oberna behen</i> (L.) Ikonn. (<i>Silene</i>				<i>Fragaria viridis</i> Duch.	+	+15%	+
<i>vulgaris</i> (Moench) Garcke)	+	+	+	<i>Geum urbanum</i> L.	+	-	-
<i>Stellaria graminea</i> L.	+	+	+	<i>Potentilla argentea</i> L.	+	-	-
<i>S. media</i> (L.) Vill.	+	+	+	<i>P. incana</i> P. Gaertn., B. Mey. et			
<i>Steris viscaria</i> (L.) Raf. (<i>Viscaria</i>				Scherb. (<i>P. arenaria</i> Borkh.)	+	+	-
<i>vulgaris</i> Bernh.)	+	+	-	<i>P. neglecta</i> Baumg. (<i>P. impolita</i>			
Chenopodiaceae				Wahlenb.)	+	+	+
<i>Corispermum nitidum</i> Kit	-	+	-	<i>Prunus stepposa</i> Kotov.	+	-	-
Polygonaceae				<i>Spiraea crenata</i> L.	+	-	-
<i>Polygonum aviculare</i> L.	+	+	-	Onagraceae			
<i>Rumex acetosa</i> L.	+	+	+	<i>Chamaenerion angustifolium</i> (L.)			
<i>R. acetosella</i> L.	+	+	-	Holub	-	+	-
Guttiferae (Clusiaceae)				Fabaceae			
<i>Hypericum elegans</i> Steph. ex Willd.	+	-	-	<i>Anthyllis macrocephala</i> Wend.	+	+5%	-
<i>H. perforatum</i> L.	+	+	+	<i>Astragalus cicer</i> L.	+	+	+
Primulaceae				<i>A. dasyanthus</i> Pall.	+	+	-
<i>Anagalis arvensis</i> L.	-	+	-	<i>A. glycyphyllos</i> L.	+	-	-
<i>Primula veris</i> L.	+	-	-	<i>A. onobrychis</i> L.	+	+	-
Violaceae				<i>Chamaecytisus austriacus</i> (L.) Link	+10%	+10%	-
<i>Viola arvensis</i> Murr.	+	+	-	<i>Ch. ruthenicus</i> (Fisch. ex Wol.)			
<i>V. matutina</i> Klok.	+	+	+	Klaskova	+10%	+10%	-
Brassicaceae				<i>Genista tinctoria</i> L.	+	+	-
<i>Alyssum desertorum</i> Stapf	+	-	-	<i>Lathyrus pannonicus</i> (Jacq.) Careke	+	-	-
<i>Berteroa incana</i> (L.) DC.	+	+	+	<i>L. tuberosus</i> L.	+	+	+
<i>Bunias orientalis</i> L.	-	+	-	<i>Lotus ucrainicus</i> Klok.	+	+	+
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	+	+	+	<i>Medicago falcata</i> L. aggr. (<i>M.</i>			
<i>Draba nemorosa</i> L.	+	-	-	<i>procumbens</i> Bess.)	+	+	+
<i>Erophila verna</i> (L.) Bess.	+	+	-	<i>M. lupulina</i> L.	+	+	-
<i>Erysimum diffusum</i> Ehrh.	+	+	+	<i>M. romanica</i> Prod.	+	+	+
<i>Lepidium densiflorum</i> Schrad.	-	+	-	<i>M. sativa</i> L.	+	+	-
<i>Sisymbrium loeselii</i> L.	+	+	+				

Продовження таблиці

Родина, вид	Місцезнаходження			Родина, вид	Місцезнаходження		
	1	2	3		1	2	3
<i>Melilotus albus</i> Medik.	+	+	-	<i>Echium vulgare</i> L.	+	+	+
<i>M. officinalis</i> (L.) Pall.	+	+	+	<i>Myosotis micrantha</i> Pall. ex Lehm.	+	+	-
<i>Onobrychis arenaria</i> (Kit.) DC.	+	+	-	<i>Nonea pulla</i> (L.) DC.	+	+	+
<i>Securigera varia</i> (L.) Lassen (<i>Coronilla varia</i> L.)	+5%	+5%	+	<i>N. rossica</i> Stev.	+	+	-
<i>Trifolium alpestre</i> L.	+	+5%	+	Scrophulariaceae			
<i>T. arvense</i> L.	+	+	-	<i>Euphrasia stricta</i> D. Wolff ex J. F. Lehm.	+	+	-
<i>T. campestre</i> Schreb.	+	+	-	<i>Linaria vulgaris</i> Mill.	+	+	+
<i>T. medium</i> L.	+	+	-	<i>Melampyrum nemorosum</i> L.	+	+	-
<i>T. montanum</i> L.	+5%	+	-	<i>Odontites vulgaris</i> Moench	+	+	+
<i>T. pratense</i> L.	+	+	+	<i>Rhinanthus minor</i> L.	+	+	-
<i>Vicia cracca</i> L.	+	+	+	<i>Verbascum lychnitis</i> L.	+	+	+
<i>V. hirsuta</i> (L.) S. F. Gray.	+	+	-	<i>V. phlomoides</i> L.	+	+	+
<i>V. sepium</i> L.	+	+	-	<i>V. phoeniceum</i> L.	+	+	+
<i>V. tenuifolia</i> Roth	+	+	-	<i>Veronica arvensis</i> L.	+	-	-
<i>V. tetrasperma</i> (L.) Schreb.	+	+	+	<i>V. austriaca</i> L.	+	-	-
<i>V. villosa</i> Roth.	+	+	+	<i>V. chamaedrys</i> L.	+	+	+
Linaceae				<i>V. incana</i> L.	+	+	+
<i>Linum hirsutum</i> L.	-	+5%	-	<i>V. spicata</i> L.	+	+	-
Geraniaceae				<i>V. teucrium</i> L.	+	+	-
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her.	+	+	-	<i>V. verna</i> L.	+	+	+
Polygalaceae				Plantaginaceae			
<i>Polygala comosa</i> Schkuhr.	+	+	-	<i>Plantago lanceolata</i> L.	+	+	+
<i>P. podolica</i> DC.	+	+	+	<i>P. major</i> L.	+	+	+
Santalaceae				<i>P. media</i> L.	+	+	-
<i>Thesium arvense</i> Horv.	+	+	-	<i>P. urvillei</i> Opiz (<i>P. stepposa</i> Kuprian.)	+	+	-
Apiaceae				Lamiaceae			
<i>Daucus carota</i> L.	+	+	+	<i>Acinos arvensis</i> (Lam.) Dandy	+	+	+
<i>Eryngium campestre</i> L.	+5%	+	+	<i>Ajuga genevensis</i> L.	+	+	-
<i>E. planum</i> L.	+	+	-	<i>Betonica officinalis</i> L.	+	+	-
<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh.	+	+	+	<i>Clinopodium vulgare</i> L.	+	+	+
<i>Peucedanum lubimencoanum</i> Kotov.	+	+	-	<i>Nepeta cataria</i> L.	+	+	-
<i>Pimpinella saxifraga</i> L.	+	+	+	<i>Origanum vulgare</i> L.	+	+	+
<i>Seseli annuum</i> L.	+	+	+	<i>Phlomis tuberosa</i> L.	+	+	+
<i>Torilis japonica</i> (Houtt.) DC.	+	+	-	<i>Prunella vulgaris</i> L.	+	+	-
Valerianaceae				<i>Salvia nemorosa</i> L. aggr.	+	+	-
<i>Valeriana stolonifera</i> Czern.	+	-	-	<i>S. nutans</i> L.	+5%	+	-
Dipsacaceae				<i>S. pratensis</i> L.	+25%	+20%	+
<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult	+	+	+	<i>S. verticillata</i> L.	+	+	+
<i>Scabiosa ochroleuca</i> L.	+	-	-	<i>Stachys recta</i> L.	+	+	+
Rubiaceae				<i>Teucrium chamaedrys</i> L.	+	+	-
<i>Asperula cynanchica</i> L.	+	+	-	<i>Thymus marschallianus</i> Willd.	+	+15%	-
<i>Galium aparine</i> L.	+	+	+	<i>T. pulegioides</i> L. aggr.	+	+	+
<i>G. ruthenicum</i> Willd.	+	+	-	Campanulaceae			
<i>G. verum</i> L.	+	+	+	<i>Campanula cervicaria</i> L.	+	+	-
Asclepiadaceae				<i>C. glomerata</i> L.	+	+	-
<i>Asclepias syriaca</i> L.	+	-	-	<i>C. sibirica</i> L.	+	+	+
<i>Vincetoxicum hirundinaria</i> Medik.	+	+	+	Asteraceae			
Solanaceae				<i>Achillea collina</i> J. Becker ex Rchb.	+	+	-
<i>Lycium barbarum</i> L.	-	-	+	<i>A. nobilis</i> L.	+	+	+
Convolvulaceae				<i>A. pannonica</i> Scheele.	+	+	-
<i>Convolvulus arvensis</i> L.	+	+	+	<i>A. setacea</i> Waldst. et Kit.	+	+	+
Cuscutaceae				<i>A. millefolium</i> L. (<i>A. submillefolium</i> Klok. et Kritzka)	+	+	+
<i>Cuscuta europaea</i> L.	+	+	-	<i>Artemisia absinthium</i> L.	+	+	+
Boraginaceae				<i>A. austriaca</i> Jacq.	+	+	+
<i>Anchusa officinalis</i> L.	+	+	+	<i>A. campestris</i> L. (<i>A. dniproica</i> Klok.)	+	+	+
<i>Cynoglossum officinale</i> L.	-	+	-				

Закінчення таблиці

Родина, вид	Місцезнаходження			Родина, вид	Місцезнаходження		
	1	2	3		1	2	3
<i>A. marschalliana</i> Spreng.	+	+	+	<i>G. pusilla</i> (F. W. Schmidt) Schult.			
<i>A. scoparia</i> Waldst. et Kit.	+	+	+	et Schult. fil.	+	+	+
<i>A. vulgaris</i> L.	+	+	+	Hyacinthaceae			
<i>Cardus acanthoides</i> L.	+	+	-	<i>Scilla bifolia</i> L.	+	+	+
<i>C. nutans</i> L.	+	+	-	Alliaceae			
<i>Carlina bibersteinii</i> Bernh. ex Hornem.	+	+	-	<i>Allium oleraceum</i> L.	+	+	+
<i>Centaurea apiculata</i> Ledeb. (<i>C. pseudocoriacea</i> Dobrocz.)	+	+	-	<i>A. scorodoprassum</i> L.	+	+	-
<i>C. diffusa</i> Lam.	+	+	-	<i>A. sphaerocephalon</i> L.	+	-	-
<i>C. jacea</i> L.	+	+	+	Asparagaceae			
<i>C. scabiosa</i> L.	+	+	+	<i>Asparagus officinalis</i> L.	+	+	+
<i>C. sumensis</i> Kalen.	+	+	-	<i>A. polyphyllus</i> Steven	+	+	-
<i>Chondrilla juncea</i> L.	+	+	+	Juncaceae			
<i>Cichorium intybus</i> L.	+	+	+	<i>Luzula campestris</i> (L.) DC.	+	+	-
<i>Cirsium setosum</i> (Willd.) Bess.	+	+	+	Cyperaceae			
<i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq. (<i>Erigeron canadensis</i> L.)	+	+	+	<i>Carex caryophyllea</i> Latourr.	+	+	-
<i>Crepis tectorum</i> L.	+	+	+	<i>C. humilis</i> Leys.	+	-	-
<i>Erigeron acris</i> L.	+	+	-	<i>C. praecox</i> Schreb.	+	+	+
<i>Galatella linosyris</i> (L.) Rchb. f. (<i>Crinitaria linosyris</i> (L.) Less.)	+	+	-	Poaceae			
<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench	+	+	-	<i>Agrostis capillaris</i> L. (<i>A. tenuis</i> Sibth.)	+	+	+
<i>Hieracium umbellatum</i> L.	+	+	+	<i>A. vinealis</i> Schreb.	+	+	-
<i>Inula hirta</i> L.	+	+	-	<i>Alopecurus pratensis</i> L.	+	+	-
<i>Jurinea salicifolia</i> Grun.	+	-	-	<i>Anisantha tectorum</i> (L.) Nevski	+	+	-
<i>Lactuca serriola</i> L.	+	+	+	<i>Anthoxanthum odoratum</i> L.	+	-	-
<i>Leucanthemum vulgare</i> Lam.	+	+	-	<i>Apera spica-venti</i> (L.) P. Beauv.	+	+	+
<i>Onopordum acanthium</i> L.	+	+	+	<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) J. Presl et C. Presl	+	+	+
<i>Phalacrolooma annuum</i> (L.) Dumort. (<i>Stenactis annua</i> Nees)	+	+	+	<i>Bothriochloa ischaemum</i> (L.) Keng	+	+15%	-
<i>Picris hieracioides</i> L.	+	+	-	<i>Bromopsis inermis</i> (Leyss.) Holub	+	+	+
<i>Pilosella echioides</i> (Lumn.) F. Schultz. et Sch. Bip. (<i>Hieracium echioides</i> Lumn.)	+	-	-	<i>Bromus hordeaceus</i> L. (<i>B. mollis</i> L.)	+	+	+
<i>P. officinarum</i> F. Schult. et Sch. Bip. (<i>Hieracium pilosella</i> L.)	+	+	+	<i>B. squarrosus</i> L.	+	+	+
<i>Scorzonera purpurea</i> L.	+	+	-	<i>Calamagrostis epigeios</i> (L.) Roth	+	+	+
<i>Senecio jacobaea</i> L.	+	+	+	<i>Dactylis glomerata</i> L.	+	+	+
<i>Serratula tinctoria</i> L.	+	+	-	<i>Elytrigia intermedia</i> (Host.) Nevski		+15%	+10%
<i>Solidago canadensis</i> L.	+	+	-	<i>E. repens</i> (L.) Nevski		+20%	+10%
<i>S. virgaurea</i> L.	+	+	+	<i>Festuca ovina</i> L.		+	-
<i>Sonchus arvensis</i> L.	+	+	+	<i>F. pratensis</i> Huds.		+	+
<i>Tanacetum vulgare</i> L.	+	+	-	<i>F. pseudovina</i> Hack. ex Wiesb.		+	+
<i>Taraxacum officinale</i> Wigg. aggr.	+	+	+	<i>F. rupicola</i> Heuff.		+	-
<i>Tragopogon major</i> Jacq.	+	+	-	<i>F. valesiaca</i> Gaud.		+50%	+60%
<i>T. orientalis</i> L.	+	+	-	<i>Helictotrichon pubescens</i> (Huds.) Pilg.		+	+
<i>Tripleurospermum inodorum</i> (L.) Sch. Bip. (<i>Matricaria perforata</i> Merat)	+	+	-	<i>Hierochloa odorata</i> (L.) P. Beauv.		+	-
<i>Tussilago farfara</i> L.	+	+	-	<i>Koeleria cristata</i> (L.) Pers.		+	-
<i>Xanthium albinum</i> (Widd.) H. Scholz.	+	+	-	<i>Lolium perenne</i> L.		+	-
Iridaceae				<i>Phleum phleoides</i> (L.) H. Karst.		+	-
<i>Crocus reticulatus</i> Stev. ex Adam.	+	-	-	<i>P. pratense</i> L.		+	+
<i>Iris hungarica</i> Waldst. et Kit.	+	-	-	<i>Poa angustifolia</i> L.		+55%	+10%
Liliaceae				<i>P. annua</i> L.		+	+
<i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr.	+	-	-	<i>P. bulbosa</i> L.		+	+
<i>Gagea minima</i> (L.) Ker.-Gawl.	+	-	-	<i>P. compressa</i> L.		+	+
				<i>P. nemoralis</i> L.		+	+
				<i>P. pratensis</i> L.		+	+
				<i>P. trivialis</i> L.		+	-
				<i>Stipa capillata</i> L.		+	-
				<i>S. pennata</i> L.		+	+45%
							+20%

Нами було виявлено три рідкісних види рослин: *Astragalus dasyanthus*, внесений до Червоного списку МСОП (Мосякін, 1999), Європейського Червоного списку (European, 1991), Червоної книги України (1996) та рідкісні для Київського плато види *Linum hirsutum* L. (місцями до 5%) і *Salvia nutans*.

Популяція *Astragalus dasyanthus* – малочисельна. Щільність особин низька – від 1 особини на 10 м² і нижче. Спектр онтогенетичних станів неповночленний, правосторонній. Переважають генеративні особини. Особини прегенеративного періоду онтогенезу зрідка трапляються поблизу генеративних особин. Популяція є гомеостатичною, здатною до самопідтримання (Мельник, Гриценко, 2005).

Прикладом вторинних лучно-степових угруповань на Київському плато є рослинний покрив городища “Городок” (3 га), яке знаходиться на південно-західній околиці с. Старі Безрадичі в Обухівському районі Київської області. Городище “Городок” – місцезнаходження древнього слов’янського міста Тороч (Борейко і др., 1998). Городище являє собою високу гору, круті (до 50–60°) схили якої у верхній та середній частинах вкриті лучно-степовою рослинністю формацій *Festuceta valesiaca* та *Stipeta capillatae*. В нижніх частинах схилів представлені угруповання формації *Elytrigietta repentis*.

Угруповання формації *Festuceta valesiaca* приурочені до верхньої частини схилів різних експозицій. Основу травостою утворює *Festuca valesiaca*. На платоподібній вершині городища виділяється асоціація *Festucetum (valesiaca) stiposum (pennatae)*, площею близько 0,1 га.

Угруповання формації *Stipeta capillatae* представлене на південному схилі у верхній та середній його частинах, вони займають площу близько 0,5 га. Тут на 100 м² налічується 15–20 видів рослин. Флористичний склад бідніший, ніж в аналогічних первинних лучно-степових угрупованнях. В чагарниковому ярусі поодинокі трапляється *Lycium barbatum* L. Проективне покриття травостою – 90–95%. Основу першого під’ярусу складає *Stipa capillata* (35–45%) з участю *Elytrigia intermedia* (5–10%), *E. repens* (5–10%), *Salvia pratensis*. В другому під’ярусі відмічені *Festuca valesiaca* (10–20%), *Agri-monium eupatoria* L., *Galium verum* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Verbascum phoeniceum* L. Третій під’ярус сформований слабо. Виділяється асоціація *Stipetum (capillatae) festucosum (valesiaca)*. Угруповання формації *Stipeta capillatae* внесене до Зеленої книги Української РСР (1987) і потребує охорони.

У флористичному складі лучно-степових угруповань ми нарахували 123 види вищих судинних рослин, які відносяться до 92 родів та 31 родини (див. табл.).

На схилах городища “Городок” нами виявлено два рідкісні види, внесені до Червоної книги України (1996): *Stipa capillata* та *Stipa pennata*.

Популяція *Stipa capillata* численна, спектр онтогенетичних станів повночленний правосторонній. Популяція гомеостатична.

Популяція *Stipa pennata* малочисельна. Спектр онтогенетичних станів неповночленний, правосторонній.

Переважають генеративні особини. При посиленні антропогенного тиску існує загроза зникнення популяції.

Описані нами лучно-степові ділянки є осередками збереження багатьох рідкісних видів рослин та рідкісних рослинних угруповань і беззаперечно заслуговують охорони. Такі рідкісні види як *Adonis vernalis*, *Amygdalus nana*, *Astragalus dasyanthus*, *Carex humilis*, *Cerasus fruticosa*, *Crocus reticulatus*, *Fritillaria ruthenica*, *Linum hirsutum*, *Stipa capillata*, *Stipa pennata* знаходяться на північних межах ареалів в Україні.

За результатами наших експедиційних досліджень були розроблені наукові обґрунтування на створення ботанічного заказника “Миронівський” площею 12 га в околицях села Центральне та ботанічного заказника “Астрагал” площею 10 га між селами Андріївка та Центральне в Миронівському районі Київської області, а також ботанічної пам’ятки природи “Городище “Городок” площею 3 га в околицях села Старі Безрадичі в Обухівському районі Київської області. Документи передані до Державного управління Міністерства екології та природних ресурсів в Київській області.

Література

- Білик Г.І. (1977): Європейсько-Сибірська лісостепова область. - Геоботанічне районування Української РСР. Київ: Наук. думка. 140-194.
- Борейко В.Є., Мельник В.І., Гриценко В.М., Листопад О.Г. (1997): Гордість заповідної Київщини. Київський еколого-культурн. центр. 1-127.
- Борейко В.Є., Листопад О.Г., Руденко В.Ф., Подобайло А.В. (1998): Охрана местных природно-исторических святынь. Сер.: Охрана дикой природы. К. 7: 1-144.
- Гриценко В.В. (2004): *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam (*Iridaceae*) на Київському плато. - Й.К. Пачоський та сучасна ботаніка. Херсон: Айлант. 264-268.
- Гриценко В.В. (2005): *Pulsatilla nigricans* Störck (*Ranunculaceae*) на Київському плато: поширення; умови місцезростань, стан і структура ценопопуляцій в лучно-степових угрупованнях; охорона. - Інтродукція рослин. 4: 3-8.
- Зелена книга Української ССР: Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонко. Киев: Наук. думка, 1987. 1-216.
- Киевское Приднпровье /Ред. А.М. Маринич, М.М. Паламарчук. Киев: Наук. думка, 1988. 1-176.
- Мельник В.І., Гриценко В.В. (2005): Нові місцезнаходження *Astragalus dasyanthus* Pall. (*Fabaceae*) на Київському плато. - Інтродукція рослин на початку XXI століття: досягнення і перспективи розвитку досліджень. Мат-ли міжнар. наук. конф. Київ: Фітосоціоцентр. 101-102.
- Мосякін С.Л. (1999): Рослини України у Світовому Червоному списку. - Укр. бот журн. 56 (1): 79-88.
- Определитель высших растений Украины /Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. 1-е изд. К.: Наукова думка, 1987. 1-548.
- Порывкина О.В. (1968): Лесостепная область Киевского плато. - Физико-географическое районирование Украинской ССР. Киев: Киев. ун-т. 232-241.
- Тахтаджян А.Л. (1987): Система магнолифитов. Л.: Наука. 1-440.
- Червона книга України. Рослинний світ. Київ: Укр. енциклопедія, 1996. 1-608.
- Яценко М.П. (1993): Перспективні природоохоронні території Канівського Придніпров’я. - Підсумки 70-річч. діяльн. Канів. зап-ка та перспективи розвитку заповідної справи в Україні. Мат-ли конф. Канів. 187.
- European Red List of Globally Threatened Animals and Plants. New-York: United Nations, 1991. 1-154.
- Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. (1999): Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. Kiev. 1- 345.